

Sociální politika I.

FVP SU Opava

zimní semestr 2024/2025

15.10.2024

Upřesnění k přednášce z 1.10.2024 I.

Nástroje sociální politiky

- Prostředky umožňující realizaci sociální politiky
- Důležitá hlediska při jejich uplatnění
 - Účinnost – poskytnout ochranu, komu je určena (dostatečně diferenciovaná a adresná), zamezit zneužívání, zajištění nákladové efektivity při jejich realizaci apod.
 - Vyváženost opatření – optimální alokace zdrojů a zajištění / podpora sociálního smíru
- Nástroje SP různého typu - právní, ekonomické, sociální dokumenty, prosazování zájmů (viz také přednáška z 1.10.2024)

Upřesnění k přednášce z 1.10.2024 II.

Právní nástroje sociální politiky

- Právní řád všeobecně (normy s různou mírou závaznosti)
- Sociálně právní legislativa - právo sociálního zabezpečení, sociálně právní ochrana, dětí, poskytování sociálních služeb... (+ jejich jednotlivé oblasti)
 - Právní regulace
 - Specifické právní instituty pro oblast sociální politiky
 - Sociální pojištění
 - Opatrovnictví
 - Sociální služby
 - Příspěvek na péči
 - Status osoby zdravotně znevýhodněné
 - ...
 - Specifické instituce vykonávající určené agendy v oblasti sociální politiky, regulace výkonu těchto agend
- Koordinace jednotlivých oblastí sociální politiky mezi sebou a s dalšími politikami

Upřesnění k přednášce z 1.10.2024 III.

Sociální dokumenty

- Typ dokumentů (koncepce, plán, strategie, program...)
- Odlišný časový horizont
 - Doktrína, strategie
 - Programový dokument, realizační plán
- Skladebnost plánů
 - Časový horizont- dlouhodobé / střednědobé / krátkodobé cíle; vize, celkový cíl, dílčí cíle, konkrétní implementační postupy atd.
 - Úroveň veřejné správy
 - Provázanost různých oblastí sociální politiky a veřejné správy

Upřesnění k přednášce z 1.10.2024 IV.

Sociální doktrína

- Dlouhodobý rámec pro praktickou sociálně politickou činnost
- Horizont 10, 15 i více let
- Vize, vodítka pro další směřování SP, určení „koridoru“, ve kterém by se měla SP pohybovat
- Zabránění excesům (vzhledem k limitovaným možnostem realizace dlouhodobých cílů v důsledku volebního cyklu, prosazení populistických opatření)
- Opírá se o teoretické poznatky, reflektuje reálný stav, předpokládáný další společenský vývoj atd.

Upřesnění k přednášce z 1.10.2024 V. *Programy a prosazování zájmů*

Program:

- Nástroj pro prosazování záměrů sociální doktríny
- Konkrétní prostředek, způsob, technika pro dosahování programových cílů
- Zohledňuje různé zájmy a do jeho formulace a implementace se mohou zapojit různí aktéři sociální politiky
 - Organizované platformy, ad hoc iniciativy, připomínkování
 - Poradní orgány, další instituce, zájmové organizace, experti, dotčené subjekty, veřejnost

Participace subjektů sociální politiky:

- Týká se jich, někdy bezprostředně a velmi konkrétně
- Realizace sociální politiky nebo participace na její realizaci
- Nemožnost jejich zapojení ohrožuje sociální smír (viz také přednáška z 1.10.2024)

Upřesnění k přednášce z 1.10.2024 VI.

Formy realizace sociální politiky

- Regulace
 - Zákaz
 - Příkaz
 - Zákaz dětské práce
 - Cenová regulace, příspěvek na APZ
- Plnění
 - Finanční
 - Věcné
 - Sociální příjmy – příjmy spojené s opatřeními sociální politiky
 - Protetické a zdravotní pomůcky, materiální pomoc
 - Sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., o soc. službách, další služby
- Služba
- Kontraktace, vyvíjení nátlaku

Sociální událost

Východiska pro zavedení pojmu

- Různé životní situace v životě člověka
 - Přirozené
 - Biologické - narození, dospívání, těhotenství, stáří
 - Sociální – životní start, založení rodiny, výdělečná činnost
 - Nepřirozené, ohrožující
 - Biologické – nemoc, invalidita
 - Sociální – dezintegrace a sociální vyloučení, sociální izolace, chudoba
- V některých z nich jedinci hrozí
 - Ztráta příjmů
 - Mimořádné výdaje
- Mimořádná zdravotní či sociální omezení
- Zdravotní a sociální následky takových situací pro jedince, jeho okolí a společnost
- Jako veřejný zájem obvykle uznávány v případě ekonomických následků

Pojem sociální událost v sociální politice

Sociální riziko, které

- ❑ je společensky uznáno za závažné, protože
 - ❑ ekonomicky a sociálně ohrožuje existenci člověka,
 - ❑ jeho řešení vyžaduje společenskou ochranu, protože
 - ❑ postižená osoba nebo její rodina nejsou schopni jeho důsledky odvrátit vlastními silami
-
- Předmětem veřejného zájmu jsou životní situace, které svými důsledky mohou vyvolávat sociální napětí
 - Životní situace se stává sociální událostí, pokud vznikne příčinná souvislost mezi veřejně uznanou individuální životní situací a jejími společenskými a ekonomickými následky

Okolnosti, se kterými jsou spojeny

- Zdravotní stav – nemoc, invalidita, úraz
- Rodina – zakládání rodiny, mateřství, výchova dětí v rodině a selhání rodiny , ztráta živitele
- Nezaměstnanost
- Věk - stáří
- Chudoba a materiální deprivace, sociální vyloučení, sociální dezintegrace

Péče o zdraví, péče a ochrana v nemoci

- Právo na zdraví
- Vytváření podmínek pro péči o zdraví, dostupnost zdravotní péče
 - prevence, terapie, rehabilitace
- Nemoc jako sociální událost:
 - Potřeba péče jiné osoby, zajištění prostředků po dobu nemoci nebo poskytnutí služeb dalších institucí
- Cíle ochrany v nemoci:
 - Vytvoření podmínek pro zajištění těchto cílů
 - Ochrana pracujících na trhu práce při nemoci
- Financování založeno na státem garantovaném veřejném zdravotním pojištění a na nemocenském pojištění (solidarita zdravých s nemocnými), další veřejné zdroje, jiné zdroje (včetně spoluúčasti pacienta)

Invalidita

- Přechodné nebo trvalé tělesné nebo duševní poškození nebo ztráta určité funkce či části organismu a v důsledku něho snížená pracovní schopnost nebo společenské uplatnění
- Konkrétní definice místně a dobově podmíněna
- Charakter sociální události vyplývá z dlouhodobého nebo trvalého vyřazení člověka ze standardních možností společenské participace
- Odlišná od pojmů handicap nebo zdravotní postižení
 - Různé nástroje ochrany a podpory, právní instituty, s nimi spojená práva, regulace (sociální pojištění, politika zaměstnanosti)
- Finance v systému: veřejné zdroje, soukromé životní pojištění, úrazové pojištění aj.

Rodina, mateřství, výchova dětí

- Ztráta živitele v rodině byla jako sociální událost historicky chápána jako jedna z prvních (i když vysoce selektivně)
 - První systematická řešení těchto situací prostřednictvím zavádění zákonů, institutů, později pak i zřizováním institucí
- V současném pojetí odraz práva na rodinu, ochrany rodiny a práv dítěte
- Narození dítěte a péče o něj má značné dopady na ekonomickou situaci rodiny
- Na potřeby spojené se založením rodiny a výchovou dětí zpravidla není možné „našetřit předem“
- Financování: veřejné rozpočty

Sociální události spojené s rodinou, mateřstvím, výchovou dětí

- Mateřství
- Rodičovství a rodina
- Výchova a výživa dětí v rodině
- Ochrana dětí a žen v rodině i mimo ní
- Pomoc při ztrátě živitele

Zaměstnanost a nezaměstnanost

- Právo na práci
- Pracovněprávní ochrana zaměstnanců
 - Např. ochrana zaměstnanců před diskriminací (více k tomu viz dále)
- Nezaměstnanost jako sociální událost:
 - Nedobrovolný charakter (nemožnost získat zaměstnání)
 - Pracovní schopnost (způsobilost být zaměstnán)
 - Připravenost pro výkon zaměstnání
 - Aktivní hledání zaměstnání
- Nedobrovolná dovolená, zkrácení pracovní doby

Právo na práci a ochrana zaměstnance

- Právo na práci
- Pracovněprávní ochrana zaměstnanců
 - Prevence diskriminace, nerovného zacházení
 - Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
 - Podmínky na pracovišti
 - Odměňování
 - Právo organizovat se, právo na stávku
- Regulační mechanismy
 - Regulace: odvody na sociální pojištění, odvody na APZ, minimální mzda, zaručená minimální mzda
 - Kontrola nelegálního zaměstnávání, pracovních podmínek
 - Kolektivní vyjednávání, kolektivní smlouvy

Nástroje pro prevenci nezaměstnanosti a na podporu nezaměstnaných

- Podpora v nezaměstnanosti
- Aktivní politika zaměstnanosti
- Podpory poskytované zaměstnavatelům, spolupráce se zaměstnavateli
- Zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce
- Finanční zdroje: sociální pojištění, odvody na APZ, další veřejné prostředky

Nástroje pasivní politiky zaměstnanosti

Podpora v nezaměstnanosti:

- Finanční podpora za účelem snížení negativních důsledků spojených se ztrátou zaměstnání a příjmu
- Nárok na výplatu vzniká, pokud uchazeč:
 - Odváděl během posledních dvou let důchodové pojištění alespoň 12 měsíců; pokud tuto podmínku nesplňuje, je možné započítat náhradní doby zaměstnání
 - Požádal o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti
 - Nepobírá starobní důchod

Podpora při rekvalifikaci, zprostředkování zaměstnání, předčasný odchod do důchodu

Aktivní politika zaměstnanosti

- Rekvalifikace
- Investiční pobídky
- Veřejně prospěšné práce
- Společensky účelná pracovní místa
- Překlenovací příspěvek
- Příspěvek na zapracování

Chráněné pracovní místo

- Definice chráněného pracovního trhu v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti:

Je tvořen zaměstnavateli s více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců, se kterými zároveň Úřad práce ČR uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce.

Stárnutí a zajištění ve stáří

- Stárnutí - přirozený proces provázený snižováním některých funkcí
- Individuální, ale v určitém okamžiku se dotýká se i schopnosti vykonávat zaměstnávání
- Potřeba zajištění ve stáří – státem garantovaný mechanismus - sociální pojištění
- Společenský konsensus – mezigenerační solidarita x trend k atomizaci rodin (silně převažují nukleární rodiny nad vícegeneračním soužitím)
- Financování: sociální pojištění, penzijní připojištění se státním příspěvkem, soukromé spoření
- Uplatňuje se princip solidarity a princip ekvivalence

Chudoba, materiální deprivace, vyloučení

- Absolutní a relativní chudoba
 - Nemožnost nebo ztížená možnost uspokojovat základní potřeby
- Definice a měření chudoby
- Sociální vyloučení – nerovný přístup ke zdrojům a statkům
- Pomoc v hmotné nouzi, životní minimum, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc
- Financování: veřejné zdroje, další instituce a jejich zdroje nebo programy (včetně např. prostředků nadací, veřejných sbírek, sociálních stipendií, společenské odpovědnosti firem, občanských iniciativ apod.)